

DOI 10.31558/2519-2949.2024.4.8

УДК 32:321.02:355.02

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4606-9188>

Гордійчук О. О., Державний університет «Житомирська політехніка»

УКРАЇНА & РОСІЯ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, ГІБРИДНОЇ ТА ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

У статті проаналізовано історичне підґрунтя російсько-українського протистояння, основні аспекти та інструменти інформаційної, гібридної, повномасштабної форм війни. За допомогою загальнонаукових методів аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та ін. розкрито зміст та інструменти цих форм та причинно-наслідкові зв'язки між ними. Обґрунтовано, що війна росії проти України у різних формах триває вже майже чотири століття з часу Переяславської ради 1654 р., коли замість обіцяного протекторату Московії Гетьманщина була знищена, а українські землі поневолені. Коріння агресивної політики росії в особливостях історичного розвитку її державності, в тоталітарних традиціях та імперських апетитах російської влади, в ідеологічних засадах комунізму, а згодом у складових проєкту «руський мір», у сформованих потужною пропагандою рисах суспільної свідомості та менталітету росіян. Інформаційна війна рф проти України розпочалася після розпаду СРСР і головною її метою було повернення України у сферу впливу росії, а також дестабілізація суспільно-політичної ситуації в Україні, недопущення інтеграції України до Європейського Союзу та вступу в НАТО. Оскільки інформаційна війна не досягла мети, не вдалося зірвати процеси євроінтеграції, рф перейшла до фази гібридної війни у 2014 р., захопивши частину українських територій, прикриваючись місцевими сепаратистськими рухами та нібито громадянською війною. Не отримавши серйозної реакції від світової спільноти за військові злочини та анексію українських територій, російська влада розпочала повномасштабне військове вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р., що є геноцидом українського народу, протистоянням авторитаризму та демократії, війною екзистенційною та ідеологічною, в основі якої загарбницькі імперські амбіції російської влади, їх прагнення розширити сфери впливу, привласнити українські території та культурну спадщину.

Ключові слова: ідеологічна війна, інформаційна війна, гібридна війна, повномасштабна війна росії в Україні

Постановка проблеми. Війна росії проти України у різних формах триває вже майже чотири століття – захоплення територій, заборона української мови та культури, русифікація, переписування історії та привласнення української культурної спадщини, діяльність потужної ідеологічної пропаганди, репресії, винищення прошарку інтелігенції та патріотично налаштованого населення (розстріли, ув'язнення, депортації до Сибіру тощо), придушення селянського опору та знищення заможного українського селянства (штучними голодоморами російська влада вбила більше 10 млн українських селян) та ін.

Сучасне повномасштабне військове вторгнення рф в Україну у 2022 р. є геноцидом українського народу, протистоянням між авторитаризмом і демократією, війною екзистенційною та ідеологічною [1] не лише за ресурси та нові території, а й за культурну спадщину та ідентичність [2].

Світовим лідерам не вдалося шляхом переговорів і переконань зупинити В. Путіна. Була надія, що російський народ не підтримає завоювання сусідньої мирної країни, з якою велика кількість зв'язків, у тому числі й родинних. Однак опір був малочисельний і швидко зламаний, придушений жорстокими репресіями. Натомість потужна пропагандистська машина й надалі підживлює мілітарні шовіністичні настрої росіян, що призводить до відсутності належного опору й навіть посилення підтримки дій влади [3].

Як таке середньовічне варварство можливе у XXI ст. у географічному центрі Європи? Як світ прогледів розквіт російського фашизму та хворобливі амбіції російської влади, потужну діяльність

брехливої пропаганди, формування й зміцнення в російському суспільстві ідеологічного культу війни, де на пам'яті про перемогу СРСР над Німеччиною у Другій світовій війні створено низку спекуляцій та деструктивних наративів, що монополізують перемогу, замовчуючи допомогу та роль союзників; не визнають, що СРСР теж був агресором і окупантом (і за це не поніс жодного покарання); героїзуються військові злочини СРСР в Афганістані (1979–1989), рф у Придністров'ї й Абхазії (1992–1993), Чечні (1994–1996, 1999–2009), Грузії (2008), Сирії (2011–2022), а з 2014 року і в Україні [4]?

Коріння агресивної політики росії варто шукати, насамперед, в особливостях історичного розвитку російської державності, в імперських прагненнях російської влади, сформованих потужною пропагандою рисах суспільної свідомості та менталітету росіян, в ідеологічних засадах проєкту «руської мрії».

Мета та завдання статті полягають у аналізі основних ідеологічних складових та інструментів інформаційної, гібридної, а з 2022 року повномасштабної війни рф проти України.

Методологія дослідження ґрунтується на методах аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, системного й структурно-функціонального аналізу, що дозволило дослідити та проаналізувати ідеологічні складові й інструменти інформаційної, гібридної та повномасштабної війни росії проти України, причини й наслідки основних подій.

Виклад основного матеріалу. Політичну історію росії протягом останніх п'яти століть можна розглядати як історію розвитку імперської державності, яка починається з періоду правління Івана III (1462–1505), коли з'являється концепція «Москви як третього Риму», концептуалізована за часів Петра I (1682–1725) та його наступників, набуває нових горизонтів за радянських часів (ідея світової революції). Після розпаду СРСР вона демонструє надзвичайну життєздатність у неоімперських амбіціях Б. Єльцина, досягає апогею в політиці режиму В. Путіна.

Політика рф за своєю суттю є світоглядно-ідеологічною сумішшю туги за мертвою росією царської епохи та Радянським Союзом, реваншистських настроїв пострадянських силовиків, путінських псевдоісторичних історій і претензій на особливу місію російської православної церкви [5].

Спираючись на ідею своєї нібито особливої цивілізаційної місії, рф намагається відновити владу в межах авторитарного правління, що базується на російському націоналізмі й православ'ї. Розглядаючи розпад СРСР як найбільшу геополітичну катастрофу ХХ ст., адепти «руського міра» не можуть змиритися з деконструкцією культу імперського російського народу, а також з тим, що український народ обрав європейський вектор розвитку і «зрадив» справу опозиції та ненависті до Заходу [6, с. 487].

Українські землі стали російською колонією у II пол. XVII ст., після Переяславської ради та переговорів між гетьманським та царським урядами, у результаті яких було укладено військово-політичний союз двох держав – Гетьманщини та Московського царства (1654 р.). Українці боролися за свої права й привілеї, козацький гетьман Б. Хмельницький очікував, що московський цар надасть їх православним українцям. Але в Московії як зараз, так і тоді не розуміли, що таке «права» та «привілеї», і виконання обіцянок не вважалося обов'язком царя. Тож первісна угода була зруйнована, обіцяні права швидко скасовані: Гетьманщину перетворили на обмежену адміністративну автономію без права зовнішньополітичних зв'язків, що фактично стало початком московської окупації України. Спроби гетьманів І. Виговського (1657–1659) та І. Мазепи (1687–1709) вийти з-під влади Московії і повернути Україну до європейського шляху розвитку зазнали невдачі.

За час перебування України у складі російських державних утворень (Московське князівство – Російська імперія – Радянський Союз) накопичився глибокий шар підробок і фальсифікацій, було створено низку ідеологічних міфів тощо, Московія навіть вкрала термін «Русь», назвавши себе «Росією», а Катерина II заборонила вживати назву «московит» [7, с. 16]. З того часу методи і принципи російської влади суттєво не змінилися.

Російські історики, переписували й фальсифікували історію на замовлення московських царів, привласнюючи собі українську культурну спадщину, називали Україну «молодшим братом». На початку ХХ ст. М. Грушевський обґрунтував самотутність української історії з часів Київської Русі (IX–XIII ст.) та Галицько-Волинського князівства (XII–XIV ст.); вказав, що між українцями та московитами (росіянами) існує величезна історична та культурна прірва. Історично український народ тяжіє до західних цінностей індивідуалізму і свободи, тоді як у російському народі переважає традиція зневаги до людського життя [8, с. 144].

Спроби українців здобути незалежність у період ослаблення панівних імперій були жорстоко придушені. У 1922 р. більшовики оголосили про приєднання українських земель до СРСР, а в 1939 р. радянські війська окупували Західну Україну. Однак перемога імперії так і не була досягнута. В українцях залишився генетичний код свободи, який не змогли знищити ні ідеологічний вплив, ні репресії, ні голодомори.

Україна здобула незалежність у 1991 р. завдяки розпаду СРСР, і з того часу рф розгорнула проти України інформаційну війну з потужною пропагандою та маніпуляціями. Головна мета – повернення України до сфери свого впливу, дестабілізація суспільно-політичної ситуації в Україні, недопущення її інтеграції до Європейського Союзу та вступу в НАТО.

Інформаційна війна є складовою ідеологічної війни, де не відбувається безпосереднє фізичне знищення, натомість цілеспрямовано здійснюються деформації та викривлення інформаційного простору, зміни суспільної свідомості через перекручування фактів і вплив на світосприйняття, процеси прийняття рішень, поведінку тощо. Паралельно виводиться з ладу інформаційна інфраструктура супротивника. Таким чином дії зосереджені у двох основних напрямках: війна у просторі смислів (вплив на суспільну свідомість через певний контент, наративи, тощо); війна у кіберпросторі (кіберзагрози, кібератаки, порушення інформаційних комунікацій та ін.) [9]. В інформаційній війні інформація є одночасно і ціллю, і зброєю.

У політиці рф свобода ЗМІ та політичний плюралізм розглядаються як слабкість Заходу [10]. У глобальному масштабі росія продукує хвилі фейкових новин і маніпуляцій, які часто супроводжують вибори, референдуми, плебісцити, парламентські голосування за важливі закони тощо [11, с. 205]. Російські ЗМІ та підконтрольні їм інформаційні агенти постійно модернізують способи поширення дезінформації: якщо раніше фабрикували й поширювали наративи зі своїх фейкових акаунтів, то наразі шукають твердження реальних людей (не росіян, не ботів), надають їм потрібного змісту та поширюють каскадами [12].

Російські пропагандисти для дезінформаторської діяльності використовують усі можливі технічні засоби. Основними є: Інтернет-ресурси (сайти, блоги); візуальні й звукові носії (телебачення, радіо, кінотеатр, документальні фільми, пісні, новини, ток-шоу); промови (концерти, особисті зустрічі із великою аудиторією, політичні події); мистецтво (картини, плакати); преса і література (брошури, книги, газети, журнали) та ін.

Для ведення інформаційної війни рф фабрикує й поширює низку наративів та ідеологем про владу, суспільство, інститути тощо (яскравий приклад – фейковий наратив про «геноцид» – нібито вбивства українськими військовими мирного населення на Донбасі, що масово поширювався з 2014 р.); міфологеми; інфологеми; метафори; неологізми; евфемізми; гіберболізації та ін. [9, с. 204–205].

Російська пропаганда воєнного часу відкрито використовує мову ворожнечі й доводить агресивний потенціал своєї ідеології до максимуму. Заклики до знищення українців стали злочинною нормою державної російської пропаганди та політичного дискурсу і самі по собі вже є воєнними злочинами, що сприяють вчиненню нових воєнних злочинів [13].

Можна виокремити наступні ключові імперативи інформаційної війни росії проти України:

- створення та постійне підтримання в Україні стану керованого хаосу, суспільних суперечок і протистоянь, що послаблюють державні інститути та роз'єднують суспільство;
- протидія економічному, політичному та духовному розвитку України, процесам євроатлантичної інтеграції;
- вплив на громадську думку в рф, в Україні, країнах ЄС та в світі з метою створення хибного уявлення про українців як народ та події в Україні, вигідного проросійським силам;
- підтримка й активізація сепаратистських рухів;
- викорінення всього українського в росії та скрізь, де це можливо.

Російські інформаційні війська та їхні ботоферми масово поширюють перекручену, спотворену, неправдиву інформацію. У цьому контексті доцільно згадати результати дослідження науковців, що практично довели: «неправда поширюється значно далі, швидше, глибше і ширше, ніж правда, у всіх категоріях інформації, причому ефекти були більш вираженими для неправдивих політичних новин, ніж для неправдивих новин про тероризм, стихійні лиха, науку, міські легенди або фінансову інформацію» [14, с. 1146]. Найбільш поширеними наративами є міф про Україну як проєкт лєніна, про київський нацистський режим, загрозу розширення НАТО, потребу денацифікації і демілітаризації в Україні та ін. [15, с. 145].

Протидія інформаційній агресії рф полягає не лише у постійному виправленні брехні та спростуванні сфабрикованих нарративів, а також у донесенні правдивої інформації, просуванні послідовного об'єктивного позитивного дискурсу, що відображає цінності демократії, безпеки й трагічні наслідки диктатури. Для досягнення дієвих результатів країна, на яку напали, повинна діяти в інформаційному полі більше, ніж агресор, аби демонструвати й доводити свою правоту [9, с. 205–206].

Основою експансіоністської інформаційної політики рф через кілька років після розпаду СРСР стала доктрина «руського міра», що за своєю суттю є неонацистською ідеологією [16; 17], ідеологією війни, яка представляє агресію як миротворчість, агресора – як жертву, а жертву – як агресора, виправдовує насильство [18].

Доктрина «руського міра» становить загрозу для всього людства. Її прихильники ніби перебувають у паралельній реальності, де існує не сила права, а право сили, відповідальність за свої поразки та невдачі перекладають на інших («змова колективного Заходу»), приховують свої злочини й вигадують різноманітні виправдання застосування насилля до інших народів. Ця доктрина має бути засуджена світовою спільнотою та законодавчо заборонена на міжнародному рівні як неонацизм, тоталітаризм та екстремізм.

Російське суспільство підтримує своїх правителів, є схильним до насильства, авторитаризму й шовінізму, що значною мірою є результатом тривалої пропаганди, маніпуляцій суспільною свідомістю, тиску і репресій з боку влади, знищення та витіснення ліберально налаштованої частини російського суспільства (репресії, масова еміграція за кордон) [3]. З цього приводу влучно зауважила українська поетеса і громадська діячка Ліна Костенко: «Росія має свою "казкову" версію історії. Вона має "міфологію на експорт": насправді – занепад, нужденність, деградація, а подається картина величі та імперських амбіцій, і це самозамилування живить самолюбство ідеологічно зомбованих громадян, є міфічним рятівним кругом у болоті занепаду й аморальності...» [19].

Вплив і наслідки інформаційної війни дуже значні. Їх добре розуміють експерти, однак недооцінюють пересічні громадяни. Росія поширює свою пропаганду не лише в Україні та проти України. Виправдовуючи свою агресивну політику та воєнні злочини в очах власного суспільства, росія нав'язує сфабриковані нарративи всьому світу та дестабілізує світовий порядок. А рівень політичної підтримки України, обсяги військової та гуманітарної допомоги, масштаби санкцій проти росії суттєво залежать від того, як її сприймають у світі.

Щоб послабити українське суспільство, посилити напругу й невдоволення в європейських країнах, російські пропагандисти широко використовують таку схему дій: знайти болючу тему, сформувані в суспільстві протилежні позиції, знайти людей, які їх поділяють, і підбурювати їх один проти одного [20].

Аналіз методів і масштабів інформаційної війни дає підстави стверджувати, що вона готувала ґрунт для наступних етапів війни росії, набуває ще більшого розмаху в умовах гібридної та повномасштабної війни.

Гібридна війна. На поч. ХХІ ст. у військовій науці з'являється концепція гібридних війн, що описує сучасну війну як поєднання конвенційних, іррегулярних та асиметричних засобів включно з маніпулюванням, політичними та ідеологічними конфліктами, а також з залученням збройних сил, агентів розвідки, політичних провокаторів та представників ЗМІ. У таких війнах використовуються економічний шантаж, кібератаки, проксі-сервери та сурогати, воєнізовані, терористичні та кримінальні елементи [21, с. 2]. Гібридна війна успішно застосовується на полі бою з часів Другої ліванської війни 2006 року. Вона слугує для досягнення стратегічного впливу з метою підризу національних інтересів і волі противника [22, с. 20].

Суть гібридної війни у поєднанні інформаційної експансії з військовими вторгненнями [21]. Один з основних компонентів – створення атмосфери невизначеності, дезорієнтації, гнітючої тривоги, страху. Когнітивні атаки є новим типом втручання, особливо у випадку роботи з масовою свідомістю, сіяння суспільної ворожнечі, невпевненості у майбутньому тощо [23, с. 120].

Особливістю гібридної війни є невизначеність суб'єкта: держава, яка її веде, укладає таємні угоди з недержавними акторами – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, з якими вона формально заперечує будь-який зв'язок. Ці актори роблять те, що не може держава, оскільки будь-яка держава зобов'язана дотримуватися Женевської та Гаазької конвенцій про закони і звичаї сухопутної війни, а також угод з іншими країнами. Таким чином, «брудна робота» перекладається на недержавні формування. Саме так рф діяла в Криму і на Донбасі з квітня 2014 р.

Гібридна фаза війни на сході України розпочалася подіями незаконної анексії Криму, захопленням державних установ та штурмами військових частин на Донбасі проросійськими бойовиками та найманцями, окупацією Донецької й Луганської областей, перетворення їх на квазідержавні утворення («Донецьку народну республіку», «Луганську народну республіку») з пограбуванням, тортурами, фізичним знищенням патріотично налаштованого населення, дестабілізацією соціально-економічного й культурного життя. За підрахунками ООН, загальна кількість людських втрат, пов'язаних з військовим вторгненням РФ в Україну з 14 квітня 2014 р. По 31 січня 2021 р. становить близько 44 тисяч осіб: більше 13 тис. загиблих (з них щонайменше 3375 цивільних осіб); та близько 31 тис. поранених [24]. До списку загиблих цивільних увійшли 298 пасажирів та екіпаж «Боїнга» рейсу МН17 «Малайзійських авіаліній», який був збитий російською ракетою «Бук» 17 липня 2014 року в небі над Донбасом на шляху від Амстердама до Куала-Лумпура.

В. Горбатенко у своєму дослідженні присвяченому російській моделі гібридної війни виокремив її основні характеристики: 1) створення пропагандистськими та репресивними засобами всередині своєї країни та на окупованих територіях квазіреальності закритого типу; 2) підірив легітимності влади, роздмухування внутрішньодержавних суперечностей на території жертви агресії; повзуча експансія зі створенням псевдореспублік, підтримкою та використанням сепаратистсько-терористичних угруповань; захист «співвітчизників», «співгромадян», освячений ідеологією так званого «руського міра» використовуючи також збереження й посилення економічної залежності бувших радянських республік, проникнення російського капіталу в стратегічні галузі національних економік; 3) підміна гібридної агресії поняттям «громадянська війна», ідентифікація агресором себе як «миротворця» та посередника, приписуючи об'єктові нападу роль нападника – російська влада кваліфікувала події 2013–2014 рр. як «державний переворот», прихід до влади в Києві «хунти», «громадянську війну» тощо; 4) розмивання відмінностей між станом війни і миру під виглядом «спеціальної військової операції»; маніпулювання демократичними стандартами, гуманітарною політикою з метою виправдання масової брехні, злочинів проти людяності, геноциду українського народу та примусове переміщення українців у тому числі до РФ; 5) відновлення світопорядку часів холодної війни з відповідною поляризацією світу та довільним тлумаченням норм міжнародного права [25, с. 5].

США, країни ЄС та інші наклали на РФ економічні й політичні санкції за збройну підтримку бойовиків, анексію Кримського півострова та окупацію Донбасу, однак зупинити агресора не вдалося. Ідеологічна, інформаційна та гібридна війни Росії проти України готували ґрунт для її повномасштабного військового вторгнення, дезорієнтуючи та послаблюючи українське суспільство, поширюючи й підігриваючи проросійські настрої тощо.

Мало хто в Україні чи в світі загалом вірив, що РФ наважиться напасти на мирну країну у XXI ст. через безглуздість та варварську жорстокість цієї війни у час новітніх технологій та прогресу. Однак 24 лютого 2022 р. Росія таки розпочала повномасштабну війну з масовими бомбардуваннями, захопленням та окупацією українських територій, численними жертвами як серед військових, так і серед цивільного населення. Звірства, вчинені російською армією на окупованих територіях, шокують світ і показують справжнє обличчя «руського міра».

Російська пропаганда стверджувала, що Україна буде окупована за 72 години, але цього не сталося. Збройні сили України довели свою здатність протистояти «другій армії світу», тисячі людей різних професій пішли на фронт добровольцями, масового розвитку набув волонтерський рух. Вдалося зберегти стабільність державного управління, фінансово-банківської системи, логістичних шляхів постачання продуктів харчування, медикаментів та інших необхідних товарів. Особливо постраждали об'єкти критичної інфраструктури, що стали ціллю російських терористичних атак восени 2022 р. і надалі з метою дестабілізації ситуації в Україні та тиску на цивільне населення.

Для українців військовий та психологічний опір – це не лише боротьба за виживання, державність, але й за власний цивілізаційний вибір. Військова допомога Західних демократичних країн та тиск на Росію є важливими не лише для перемоги України, а й для відстоювання демократичних цінностей та свобод, забезпечення світового порядку. Цивілізований світ прийшов до ідеї «природних прав» як прав людини і прав націй, але для Росії це й надалі порожній звук. Страждання і смерть мільйонів людей нічого не варті для російських правителів, коли йдеться про вигадану «імперську велич» [26].

Російська агресія проти України порушує норми міжнародного права, однак, як зазначила українська правозахисниця О. Матвійчук у своїй промові під час отримання Нобелівської премії миру (2022 р.), міжнародний правопорядок наразі не захищає себе: "Цінності сучасної цивілізації потребують захисту. Мир, прогрес і права людини нерозривно пов'язані між собою. Держави, які вбивають журналістів, ув'язнюють активістів або розганяють мирні демонстрації, становлять загрозу не тільки для своїх громадян, але й для всього регіону та миру в світі в цілому..." [27]. «Наше завдання – не просто відтіснити російські війська за межі території, звільнити людей у Криму, Луганську, Донецьку, на Херсонщині, в Запорізькій області, хоча воно й амбітне. Наше завдання ще складніше – ми мусимо продемонструвати демократичний успіх цієї країни, побудувати суспільство, де права кожної людини захищені, влада підзвітна, підконтрольна, суди незалежні і чинять правосуддя» [28]. І якщо Путін намагається відновити втрачену імперію, то нинішню війну в Україні можна розглядати не як відродження, а радше як драматичний кінець російського імперіалізму [29, с. 447–448]. Сьогоднішня росія є репрезентативним прикладом загрози диктатури для людства і глобальної цивілізації. Але це диктатура, одержима утриманням влади, підживлювана імперськими амбіціями та ідеєю національної винятковості [30].

Російська влада недооцінила волелюбність українського народу, не зрозуміла, що в основі ментальності українців лежать архетипи Свободи та особливого сакрального ставлення до власної Землі [31, с. 18]. Війна стала шоковою терапією для українського суспільства, консолідувала українську націю. Століттями розділені протиріччями (часто створеними штучно), західні та східні регіони України об'єдналися перед обличчям спільного ворога та небезпеки втрати державності. Війна стала потужним поштовхом до пробудження національної самосвідомості та національної гордості, зміцнення української самобутності й ідентичності, пришвидшила ідеологічні трансформації: масове переосмислення радянської спадщини як колоніальної, її неприйняття більшістю населення та зростання підтримки європейського вектору розвитку [32, с. 311]. Українці борються за збереження і розвиток цивілізаційної суб'єктності України, за перемогу гуманізму над неототалітаризмом.

Перемога України важлива для всього західного світу. Вона необхідна для встановлення справедливості та відновлення світового порядку, для перемоги демократії над авторитаризмом і тоталітаризмом. Глобальна підтримка України у відсічі агресору та відбудові має важливе значення для майбутнього людства.

Війна росії проти українського народу є геноцидною та колоніальною за своїми характеристиками [33]. Є трагічним наслідком поєднання імперських амбіцій російської влади, пасивності більшості російського населення та відсутності потужного громадянського суспільства, здатного протистояти авторитаризму і повернути курс держави на демократичні цінності та ліберальні ідеї [34]. Принципово важливо, що йдеться не лише про території та ресурси. Це війна за привласнення української культурної спадщини, знищення українського громадянського суспільства, української політичної нації та державності.

Існування росії та формування її культу «могутньої імперії» протягом століть відбувалося шляхом агресивної експансії, переписування власної та привласнення чужої історії, інформаційних диверсій, фізичного винищення внутрішньої опозиції та геноциду підкорених народів. Сучасний шовінізм є продовженням багатовікової історії російського імперіалізму і визначається специфікою російського культурного життя, особливостями менталітету росіян, характером соціальних процесів в росії [35]. Ідеологія «руського міра» отримала таку масову підтримку росіян, бо апелює до імперських почуттів, настроїв, минулої величі росії. Її прихильники перекладають відповідальність за свої невдачі на інших («змова колективного Заходу»), виправдовують застосування насильства проти інших народів: вторгнення в Афганістан, Грузію, Сирію, жорстоке придушення прагнень народів Кавказу та інших республік рф, повномасштабну війну в Україні. Ідеологія "руського міра" становить загрозу не лише для країн Європи, але й для всього цивілізованого світу.

Висновки. Війна росії проти України триває вже майже чотири століття у різних формах: захоплення територій, русифікація, репресії, винищення прошарку інтелігенції (розстріли, ув'язнення, депортації до Сибіру та Середньої Азії тощо), придушення селянського опору та розкуркулення, ідеологічна пропаганда, переписування історії тощо.

Росія розпочала інтенсивну інформаційну війну проти України на поч. 1990-х років, одразу після розпаду СРСР. Основними цілями були повернення України в зону свого геополітичного впливу,

недопущення її євроатлантичної інтеграції. Аналіз методів і масштабів інформаційної війни дає підстави стверджувати, що вона готувала ґрунт для поступового поглинання/анексії українських територій, виправдовуючи й полегшуючи ці процеси. Вплив російської пропаганди на українську державність, національну єдність та репутацію у світі завжди був деструктивним, але РФ не вдалося збити Україну з її європейського курсу.

Під час Революції Гідності (2013–2014 рр.) українці усунули корумпованого проросійського президента В. Януковича. Росія скористалася тимчасовою політичною слабкістю України, щоб розпочати гібридну фазу війни – її військові (на той час без розпізнавальних знаків, так звані «зелені чоловічки») анексували півострів Крим і за допомогою фінансованих РФ місцевих сепаратистів окупували Донецьку та Луганську області. Таким чином, з 2014 року українська армія боролася з російськими найманцями та сепаратистами на своїх східних територіях. І хоча гинули люди – як військові, так і цивільні, руйнувалися населені пункти, цивілізований світ, на жаль, не реагував належним чином. Це дало Путіну надію, що реакція світу на подальшу агресію також буде слабкою, і тому 24 лютого 2022 року він віддав наказ про повномасштабне вторгнення в Україну.

Війна Росії в Україні спричинила незворотні зміни світового порядку та стабільності. Вона є геополітичним, цивілізаційним конфліктом між різними системами цінностей і моделями розвитку – демократією й тоталітаризмом.

Існування України як держави та українців як нації волелюбних людей, яких у XXI ст. жорстоко вбиває Росія, залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників: національної єдності, професійності влади, міцності й потенціалу військового спротиву, посилення інформаційної безпеки, донесення до світу правди про війну, міжнародної підтримки у боротьбі з Росією та тиску на неї.

Бібліографічний список:

1. Hordiichuk O. The Ideological and Ontological Causes of Russia's War on Ukraine. West versus East; Tyranny versus Democracy. *ETHICS IN PROGRESS*. 2023. Vol. 14. № 1. P. 4–10.
2. Mishalova O., Hordiichuk O., Sokolovskyi O. Russia's War in Ukraine as a "War for Identity" and Appropriation of Cultural Tradition. *ETHICS IN PROGRESS*. 2024. № 15(1). P. 73–94.
3. Dudek A. Reakcje społeczeństwa rosyjskiego na inwazję Rosji na Ukrainę (24.02–24.04.2022). URL: <https://rosjoznawstwo.uj.edu.pl/reakcje-spoleczenstwa-rosyjskiego-na-inwazje-rosji-na-ukraine> (дата звернення: 24.06.2024)
4. Мележик Т. Війни Росії за останні десятиліття та наслідки "руського міра" для країн, куди приходили росіяни. *TCH*, 18 березня 2022. URL: <https://tsn.ua/exclusive/viyni-rosiyi-za-ostanni-desyatylittya-ta-naslidki-ruskiy-mir-dlya-cih-krayin-2012068.html> (дата звернення: 24.06.2024).
5. Hordiichuk O., Halapsis A., Kozlovets M. How the information warfare turns into full-scale military aggression: the experience of Ukraine. *Przegląd Strategiczny*. 2023. № 16. P. 345–362.
6. Калакура Я., Рафальський О., Юрій М. Ментальний вимір української цивілізації. Київ: Генеза, 2017. 560 с.
7. Костомаров М. Дві руські народності. К.: Вид-во Пр.АТ "Українська прес-група", 2012. 72 с.
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. Укладач, автор передмови і коментаря О. Л. Копиленко. Київ: Т-во "Знання" України, 1991. 240 с.
9. Таркін В. Особливості інформаційної війни РФ та український спротив. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71, С. 204–210.
10. Pierzchała K. Information Warfare Between Russia and Ukraine: A Cause of War for the West? *Polish Political Science Yearbook*. 2019. № 48(1). P. 103–111.
11. Kornieiev V., Ryabichev V., Glushkova T. Fake news and content manipulation under Russian information aggression. *Przegląd Strategiczny*. 2022. № 15. P. 187–209.
12. The changing face of Russia's information war against Ukraine and other democratic countries: Lessons and recommendations. *Interview with Professor Sinan Aral Sinan Aral*. 2022. URL: <https://securityanddefence.pl/pdf-156264-89154?filename=The%20changing%20face%20of.pdf> (дата звернення: 14.05.2024).
13. Savva M. Russia's Illegal Imprisonment of Ukrainian Civilians Is a Huge Problem. Wilson Center, *FOCUS UKRAINE*, 28 February, 2024. URL: https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russias-illegal-imprisonment-ukrainian-civilians-huge-problem?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1IByEWueXtxiwIEKmjNnH1lqJPM1CuTh0gXiy_yDi4jyo860QqWYbInxA_aem_AUTRir2PRITemMg7z6oAH1BsEFVK-PeuvGiFx3SKc5T-cDYqiFXCHSFivO6WkTc1PtGt_pumyY8iOuF-Mt-19EQO (дата звернення: 15.05.2024).
14. Vosoughi S., Roy D. and Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. № 359(6380). P. 1146–1151.
15. Близняк О., Гуменна К. Інструменти інформаційної війни Росії проти України під час повномасштабного вторгнення 2022–2024. *Політичне життя*. 2024. № 2. С. 145–150.

16. Masiyenko Y., Zahryvenko K., Koval N., et al. The Russian flag will be flown wherever Russian is spoken. Ukrainian Institute, 2022. URL: https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/case-study_ruskiy-mir-foundation.pdf (дата звернення: 15.05.2024).
17. Doroshenko K. Is "Russian world" heresy or neo-nazism? *Suspilne.media*, 2022. URL: <https://suspilne.media/223442-is-russian-world-heresy-neo-nazism-explained-by-kostiantyn-doroshenko/> (дата звернення: 14.05.2024).
18. Волкова Є. Ідеологія «русского мира» як релігія війни. *Збруч*, 2016. URL: <https://zbruc.eu/node/51719> (дата звернення: 10.05.2024).
19. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала. *Суспільне медіа*, 2022. URL: <https://suspilne.media/amp/219397-do-dna-narodzenna-publikuemo-stattu-kostenko-gumanitarna-aura-nacii-abo-defekt-golovnoho-dzerkala/> (дата звернення: 14.05.2024).
20. Shpet Ya. A brief history of Russian propaganda. *Suspilne.media*, 2022. URL: <https://suspilne.media/224964-a-history-russian-propaganda/> (дата звернення: 10.05.2024).
21. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія. Під заг. ред. проф. Р. Додонова. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. 412 с.
22. Brown C. L. F., Brown C. T. D. Twenty-first century warfare will be hybrid, USAWC CLASS of 2011. URL: <https://indianstrategicknowledgeonline.com/web/21%20cen%20hybrid.pdf> (дата звернення: 10.05.2024).
23. Требін М. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. № 50. С. 113–127.
24. ООН підрахувала кількість жертв бойових дій на Донбасі. 19 лютого 2021 р. Радіо Свобода, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-kst-gertv-boyovyh-donbas/31110937.html> (дата звернення: 10.05.2024).
25. Горбатенко В. Російська модель «безмежної» гібридної війни: основні характеристики. *Політичне життя*. 2024. № 2. С. 131–137.
26. Nikitin Y., Nikitina I. War as a mean of political crime and national security threat: Psychological and criminology aspects. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2023. № 3(1). P. 230–238.
27. Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру. *Історична правда*. 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/12/12/162157/> (дата звернення: 12.05.2024).
28. Льїна М. Олександра Матвійчук: «Ми не можемо собі дозволити песимізм – це розкіш». *Права людини*. URL: https://tvomisto.tv/exclusive/oleksandra_matviychuk_ya_zi_svoieyu_komandoyu_dekonstruyuiemo_rosiysku_kulturu_160855.html?fbclid=IwAR1y824Y9y844y-aWFJ9BJmOxhsVDIXXrm2gVw25BWkwZiJEPDR5yH7N8iM (дата звернення: 12.05.2024).
29. Rojek P. Imperialism and nationalism. *“Stud East Eur Thought”*. 2022. № 74. P. 447–461.
30. Вукова М. Russia and power: unmasking the historical origins of the present crisis. *Stud East Eur Thought*. 2022. № 74. P. 439–446.
31. Гордійчук О. Архетипи Землі та Свободи як основні детермінанти української ментальності. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2018. № 21. С. 21–28.
32. Гордійчук О. Ментальність у добу глобалізації: монографія. Житомир, Вид-во "НОВОград", 2021. 372 с.
33. Snyder T. The War in Ukraine Is a Colonial War, *“The New Yorker”*. 2022. <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war> (дата звернення: 12.03.2024).
34. Гордійчук О. Онтологічні причини війни Росії в Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2023. № 2 (94). С. 86–99.
35. Plokhly S. *The Russo-Ukrainian War: The Return of History*. New-York: W.W. Norton&Company, 2023. 400 p.

References:

1. Hordiichuk O. (2023). The Ideological and Ontological Causes of Russia's War on Ukraine. West versus East; Tyranny versus Democracy. *ETHICS IN PROGRESS*. Vol. 14. № 1. P. 4–10.
2. Mishalova O., Hordiichuk O., Sokolovskyi O. (2024). Russia's War in Ukraine as a "War for Identity" and Appropriation of Cultural Tradition. *ETHICS IN PROGRESS*. № 15(1). P. 73–94.
3. Dudek A. (2022). Reakcje społeczeństwa rosyjskiego na inwazję Rosji na Ukrainę (24.02–24.04.2022). <https://rosjoznawstwo.uj.edu.pl/reakcje-spoleczenstwa-rosyjskiego-na-inwazje-rosji-na-ukraine> (Access date: 24.06.2024) [in Polish].
4. Melezhyk T. (2022). Viyny Rosiyi za ostanni desyatylittya ta naslidky "rus'koho mira" dlya krayin, kudy prykhodyly rosiyany [Russia's wars in recent decades and the consequences of the "Russian peace" for the countries where Russians came]. *TSN*, 18 bereznya 2022 URL: <https://tsn.ua/exclusive/viyni-rosiyi-za-ostanni-desyatylittya-ta-naslidki-ruskiy-mir-dlya-cih-krayin-2012068.html> (Access date: 24.06.2024) [in Ukrainian].
5. Hordiichuk O., Halapsis A., Kozlovets M. (2023). How the information warfare turns into full-scale military aggression: the experience of Ukraine. *Przegląd Strategiczny*. № 16. P. 345–362.
6. Kalakura YA., Rafal's'kyi O., Yuriy M. (2017). Mental'nyy vymir ukrayins'koyi tsyvilizatsiyi [The mental dimension of Ukrainian civilization]. K.: Heneza [in Ukrainian].

7. Kostomarov M. (2012). Dvi rus'ki narodnosti [Two ruskian nationalities]. K.: Vyd-vo Pr.AT "Ukrayins'ka pres-hrupa" [in Ukrainian].
8. Hrushevs'kyi M. (1991). Khto taki ukrayintsi i choho vony khochut' [Who are Ukrainians and what do they want]? K.: T-vo "Znannya" Ukrayiny [in Ukrainian].
9. Tarkin V. (2023). Osoblyvosti informatsiynoyi viyny RF ta ukrayins'kyy sprotyv [Peculiarities of information warfare of the Russian Federation and Ukrainian resistance]. *Aktual'ni problemy polityky*. № 71, P. 204–210 [in Ukrainian].
10. Pierzchała K. (2019). Information Warfare Between Russia and Ukraine: A Cause of War for the West? *Polish Political Science Yearbook*. № 48(1). P. 103–111.
11. Kornieiev V., Ryabichev V., Glushkova T. (2022). Fake news and content manipulation under Russian information aggression. *Przegląd Strategiczny*. № 15. P. 187–209.
12. The changing face of Russia's information war against Ukraine and other democratic countries: Lessons and recommendations. *Interview with Professor Sinan Aral Sinan Aral*. 2022. URL: <https://securityanddefence.pl/pdf-156264-89154?filename=The%20changing%20face%20of%20of.pdf> (Access date: 14.05.2024).
13. Savva M. (2024). Russia's Illegal Imprisonment of Ukrainian Civilians Is a Huge Problem. Wilson Center, *FOCUS UKRAINE*, 28 February 2024. URL: https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russias-illegal-imprisonment-ukrainian-civilians-huge-problem?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1IByEWueXtxiwIEKmjN1qJPM1CuTh0gXiy_yDi4jyo860OqWYblnxA_aem_AUTRir2PRITemMg7z6oAH1BsEFVK-PeuvGiFx3SKc5T-cDYqiFXCHSFivO6WKtc1PtGt_pumyY8iOuF-Mt-l9EQO (Access date: 15.05.2024).
14. Vosoughi S., Roy D. and Aral S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*. № 359(6380). P. 1146–1151.
15. Blyznyiak O., Humenna K. (2024). Instrumenty informatsiynoyi viyny Rosiyi proty Ukrayiny pid chas povnomashtabnoho vtorhennya 2022–2024 [Russia's Information Warfare Tools Against Ukraine During a Full-Scale Invasion 2022-2024]. *Politychne zhyttya*. № 2. P. 145–150 [in Ukrainian].
16. Masiyenko Y., Zahryvenko K., Koval N., et al. (2022). The Russian flag will be flown wherever Russian is spoken. Ukrainian Institute. URL: https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/case-study_ruskiy-mir-foundation.pdf (Access date: 15.05.2024).
17. Doroshenko K. (2022). Is "Russian world" heresy or neo-nazism? *suspilne.media*. URL: <https://suspilne.media/223442-is-russian-world-heresy-neo-nazism-explained-by-kostiantyn-doroshenko/> (Access date: 14.05.2024).
18. Volkova YE. (2016). Ideolohiya «russkoho myra» yak relihiya viyny [The ideology of "Russian peace" as a religion of war]. *Zbruch*. URL: <https://zbruc.eu/node/51719> (Access date: 10.05.2024) [in Ukrainian].
19. Kostenko L. (2022). Humanitarna aura natsiyi abo defekt holovnoho dzerkala [The humanitarian aura of the nation or the defect of the main mirror]. *Suspil'ne media*. URL: <https://suspilne.media/amp/219397-do-dna-narodzenna-publikuemo-stattu-kostenko-gumanitarna-aura-nacii-abo-defekt-golovnoho-dzerkala/> (Access date: 14.05.2024) [in Ukrainian].
20. Shpet Ya. (2022). A brief history of Russian propaganda. *Suspilne.media*. URL: <https://suspilne.media/224964-a-history-russian-propaganda/> (Access date: 10.05.2024).
21. Hibrydna viyna: in verbo et in praxi: monohrafiya [Hybrid war: in verbo et in praxi: monograph] (2017). Pid. zah. red. prof. R. Dodonova. Vinnytsya: TOV «NilanLTD» [in Ukrainian].
22. Brown C. L. F., Brown C. T. D. (2011). Twenty-first century warfare will be hybrid, USAWC CLASS of 2011. URL: <https://indianstrategicknowledgeonline.com/web/21%20cen%20hybrid.pdf> (Access date: 10.05.2024).
23. Trebin M. (2014). «Hibrydna» viyna yak nova ukrayins'ka real'nist' ["Hybrid" war as a new Ukrainian reality]. *Ukrayins'kyy sotsium*. № 50. P. 113–127 [in Ukrainian].
24. OON pidrakhuvava kil'kist' zhertv boyovykh diy na Donbasi [The UN counted the number of victims of hostilities in Donbas]. 19 lyutoho 2021 r. Radio Svoboda, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-kst-gertv-boyovykh-donbas/31110937.html> (Access date: 10.05.2024) [in Ukrainian].
25. Horbatenko V. (2024). Rosiys'ka model' «bezmezchnoyi» hibrydnoyi viyny: osnovni kharakterystyky [The Russian model of "limitless" hybrid warfare: main characteristics]. *Politychne zhyttya*. № 2. P. 131–137 [in Ukrainian].
26. Nikitin Y., Nikitina I. (2023). War as a mean of political crime and national security threat: Psychological and criminology aspects. *Philosophy, Economics and Law Review*. № 3(1). P. 230–238.
27. Promova Oleksandry Matviychuk na vruchenni Nobeliv's'koyi premiyi myru [Oleksandra Matviychuk's speech at the awarding of the Nobel Peace Prize]. *Istorychna pravda*. 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/12/12/162157/> (Access date: 12.05.2024) [in Ukrainian].
28. Il'yina M. Oleksandra Matviychuk: «My ne mozhemo sobi dozvolity pesymizm – tse rozkish» [We cannot afford pessimism – it's a luxury]. *Prava lyudyny*. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/oleksandra_matviychuk_ya_zi_svoieyu_komandoyu_dekonstruyuiemo_rosiysku_kulturu_160855.html?fbclid=IwAR1y824Y9y844y-aWfJ9BJmOxhsVDIXXrm2gVw25BWkwZiJEPDR5yH7N8iM (Access date: 12.05.2024) [in Ukrainian].

29. Rojek P. (2022). Imperialism and nationalism. *“Stud East Eur Thought”*. № 74. P. 447–461.
30. Bykova M. (2022). Russia and power: unmasking the historical origins of the present crisis. *Stud East Eur Thought*. № 74. P. 439–446.
31. Hordiichuk O. (2018). Arkhetypy Zemli ta Svobody yak osnovni determinanty ukrayins'koyi mental'nosti [Archetypes of Earth and Freedom as the main determinants of Ukrainian mentality]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filosofs'ko-politologichni studiyi*. № 21. P. 21–28 [in Ukrainian].
32. Hordiichuk O. (2021). Mental'nist' u dobu hlobalizatsiyi: monohrafiya [Mentality in the era of globalization: a monograph]. Zhytomyr, Vyd-vo "NOVOhrad" [in Ukrainian].
33. Snyder T. (2022). The War in Ukraine Is a Colonial War, “The New Yorker”. <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war> (Access date: 12.03.2024).
34. Hordiichuk O. (2023). Ontologichni prychny vyiny Rosiyi v Ukrayini [Ontological reasons for Russia's war in Ukraine]. *Visnyk Zhytomyr'skoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filozof's'ki nauky*. № 2 (94). P. 86–99 [in Ukrainian].
35. Plokhly S. (2023). *The Russo-Ukrainian War: The Return of History*. New-York: W.W. Norton&Company.

Hordiichuk O. Ukraine & Russia: main aspects of information, hybrid and full-scale warfare

The article analyzes the historical background of the Russian-Ukrainian confrontation, the main aspects and tools of various forms of warfare: information, hybrid, and full-scale. Using the general scientific methods of analysis, synthesis, comparison and generalization, the content of each stage and the cause-and-effect relationships between them are revealed. Russia's war against Ukraine in various forms has been going on for almost four centuries since the Pereyaslav Agreement of 1654, when Muscovy destroyed the Hetmanate instead of the promised protectorate and enslaved Ukrainian lands is substantiated. The roots of Russia's aggressive policy lie in the peculiarities of the historical development of its statehood, in the totalitarian traditions and imperial appetites of the Russian authorities, in the ideological foundations of communism, and later in the components of the Russian World project, in the features of the Russian public consciousness and mentality formed by powerful propaganda. Russia's information war against Ukraine began after the collapse of the USSR and its main goal was to return Ukraine to Russia's sphere of influence, as well as to destabilize the socio-political situation in Ukraine, prevent Ukraine's integration into the European Union and accession to NATO. As the information warfare failed to achieve its goal, Ukraine's European integration processes were not disrupted, Russia moved to a phase of hybrid warfare in 2014, seizing part of Ukraine's territories under the guise of local separatist movements and an alleged civil war. Having not received a serious reaction from the international community for war crimes and annexation of Ukrainian territories, the Russian authorities continued their aggressive activities. Russia launched a full-scale military invasion of Ukraine on February 24, 2022 – it is a genocide of the Ukrainian people, a confrontation between authoritarianism and democracy, an existential and ideological war based on the imperial ambitions of the Russian authorities, their desire to expand their sphere of influence, and to appropriate Ukrainian territories and cultural heritage.

Keywords: *ideological warfare, information warfare, hybrid warfare, Russia's full-scale war in Ukraine*